

A pápaság és a császárság konfliktusa

Ajánlott korosztály	10. évfolyam gimnázium humán tagozat
Ajánlott időkeret	3x45 perc
A modul közvetlen célja	A tanulók mozaikműszeres csoportmunkával dolgozzák fel az új anyagot. Az egész téma kollektív összeillesztése a feladat részproblémák egyéni ismertetésén és közös megvitatásán keresztül.
A modul tartalma	A tanulók megismerik a keresztény egyház életében az ezredfordulón kialakuló problémákat, az ezekre adott válaszokat és a világi hatalommal való érdekütközés kialakulását.

MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel
1.	A 35 fős osztályt a terembe való bevonuláskor húz egy-egy darabot az összevágott képekből. Így 7x5 fős csoportok alakulnak. (5. melléklet) A terem átrendezzük úgy, hogy a csoportok tagjai könnyen tudjanak kommunikálni lehetőleg kevésbé zavarva a többi csoportot. A tanár ismerteti a foglalkozás témáját és célját, ill. a munka menetét: minden csoport kap írásbeli ismertetőt a feladatokról (1. melléklet) és az egyes témakörökhöz tartozó forrásokat (2. melléklet) A csoport tagjai szétosztják egymás közt a témaköröket annak megfelelően, milyen szám volt az illető által húzott képrészlet hátulján. 15 perc
2.	A tanulók elolvassák a saját témájukról szóló forrásokat, vázlatot készítenek, kérdéseiket megfogalmazzák. 30 perc
3.	Az azonos témát feldolgozó csoporttagok összeülnek és összegzik a lényeget, kiegészítik a vázlatukat, a kérdéseiket megvitatják. ■ 10 perc
4.	Újra összeülnek a csoportok, s ki-ki a maga témáját ismerteti, elmagyarázza a többieknek. 35 perc
5.	A csoport a hiányos folyamatábrát közösen kiegészíti a megadott kifejezésekkel. (3. melléklet) 10 perc
6.	Minden tanuló egyéni tesztet tölt ki (4. melléklet) 15 perc
7.	A tesztek és a csoport által kitöltött folyamat ábra alapján értékeli a tanár a csapatok munkáját, kiosztja a tesztek. A helyes megoldást megbeszéljük. 10 perc
8.	Értékelő, zárómegbeszélés 10 perc

Mellékletek

1. melléklet: A munka menete

A feldolgozandó téma: A pápaság felemelkedése

1. Találjatok ki egy csoportnevet! Írjátok föl a csapattagok nevével együtt a lapra!
2. Osszátok szét egymás közt a témaköröket!
3. Mindenki a saját témáját figyelmesen olvassa el! A szövegbe beleírni, aláhúzni lehet!
4. Az azonos témakört kidolgozók üljenek össze és beszéljék meg, mi a szövegük lényege, ha van kérdésük, vitassák meg, s ki-ki készítsen egy vázlatot, ami alapján a saját csoportjának majd átadja a téma lényegét!
5. Üljenek újra össze az eredeti csapatok, s mindenki a maga témájára tanítsa meg a többeket. Mindenki készítsen a lényegről rövid jegyzetet magának!
6. Töltsétek ki együtt a témaköréről készült hiányos folyamatábrát! A hiányzó kifejezéseket kigyűjtve, összekeverve megkapjátok!
7. Végül a megtanultak alapján rövid tesztet ír mindenki önállóan, melyet értékelek!
8. Kiértékeljük, melyik csoport működött együtt a legsikeresebben, kik voltak a munkát különösen segítők.

2. melléklet: A csoport 5 tagjának témái

1. *téma* **A keresztény egyház és a pápa hatalmának eredete**

RÉVÉSZ IMRE: Az őskereszténységtől az ellenreformációig

A pápai hatalom alapjai

A római egyház tana szerint a pápaság egyidős magával a keresztyéniséggel, mert maga Krisztus alapította: Jézus Krisztus ugyanis az apostolok közti főséget, a „*primátust*” Péterre bízta (aminek bizonyosságául felhozzák főként Máté. 16:18,19.: „De én is mondom néked, hogy te Péter vagy, és ezen a kősziklán építem fel az én anyaszentegyházamat, és a pokol kapui sem vesznek rajta diadalmat. És néked adom a mennyek országának kulcsait; és amit megkötsz a földön, a mennyekben is kötve lesz; és amit megoldasz a földön, a mennyekben is oldva lesz.”), s *Péter, mint az apostolok feje, alapítója és első püspöke lett a római gyülekezetnek.* A római püspökök ennél fogva Péter *utódai* az egyház tanítása szerint, s mint ilyenek, az egész egyház fői.

Ezt a tekintélyt féltékenyen őrizték és növelték a gyülekezet vezetői:, később püspökei. Ezek rendszerint erőskezű és kitűnő gyakorlati érzékkel bíró emberek voltak: igazi rómaiak, akik egyformán tudtak parancsolni és alkalmazkodni. *Az a törekvésük, hogy gyülekezetük*

tekintélyét és „apostoli” hagyományait irányadónak ismertessék el más gyülekezetekkel is, már az I. század végétől észrevehető. Ez természetesen nem ment simán. Másol is voltak tekintélyes, nagy gyülekezetek, hatalmas püspökök. Ezek is tisztelettel néztek ugyan az apostolok vérével öntözött Rómára, de irányító, rendelkező jogát nem akarták elismerni. Keleten a püspökök, a császári hatalomra támaszkodva, meg is tudták őrizni önállóságukat a római egyházzal s püspökségével szemben. De Nyugaton a császárság az V. század végén teljesen összeomlott. A népvándorlás zűrzavarában csak egy maradt meg a régi világból szilárdan és változatlanul: a római püspöki szék, a „Péter széke”. Ez lett most már az egyetlen természetes központja a nyugati egyháznak és műveltségnek. Püspökeit a nép „atyáinak” kezdte tekinteni s a „pápa” nevet kizárólag rájuk ruházta.

Ezekben a viharos időkben sokszor volt a pápai szék játéklabdája a barbár hódítóknak. Igazi hatalmas pápa nem is volt az ő idejünkben az egy I. (Nagy) Gergelyen kívül (590-604), aki nemcsak követelte, de gyakorolta is a római püspöki széknek az egész nyugati egyházra kiterjedő hatalmát. Követelni azonban a többiek is mind követelték ezt az egyházi „primátust”. Sőt már nagyobb dologról: *világuralomról* is álmodoztak. A régi római császárok örököseinek kezdték magukat tekinteni. Az efféle költött jogcímek igazolására abban az időben általános szokás volt az okmányok hamisítása. A pápák ilyen hamisított okmányokra támaszkodva, merészen hirdették, hogy ők már Nagy Konstantin óta egyenesen a római császári hatalomnak az örökösei s ezért nagyobbak bármely egyes nép és ország uralkodójánál: egyház és papság, népek és királyok egyaránt az ő főhatalmuknak vannak alája vetve. A hamisítványokat csak a XV--XVI. századokban sikerült leleplezni.

Egyelőre nem sokra mentek ez igényeikkel. A frank királyok, akiknek politikai és katonai segítségét többször igénybe vették, megbecsülték ugyan a pápákat, még fejedelemség számba menő világi birtokokat is ajándékoztak nekik Itáliában, egyébként azonban nagyon kemény kézzel fogták s egyszerűen hűbéreseiknek tekintették őket. Így tett különösen a hatalmas Nagy Károly császár. Az ő halála után, amikor birodalma széthullott, a pápák azonnal újra fölemelték fejüket s kezdték hangoztatni igényeiket. De ezekkel a nagy igényekkel rendszerint nem állott arányban a pápák erkölcsi színvonala.

Hogyan alakult ki a római pápa tekintélybeli vezető szerepe? Mivel igyekeztek igazolni ezt?

Milyen viszonyban volt a kora középkorban a pápai és a világi hatalom?

2. **téma: A keresztény egyház állapota az ezredfordulón; a cluny-i reform** **A pápaságról**

John of Salisbury *Policraticus* című munkájából. (Joannes Saresberiensis 1115–1180, angol teológus, történétíró)

„... Emlékszem, hogyan indultam el egyszer Apuliába, hogy meglátogassam a pápa urat, IV. Adorjánt, aki benső barátságába fogadott. Közel három hónapig voltam nála Beneventóban. Barátok módján gyakran beszélgettünk különféle tárgyakról. Egy alkalommal meghagyta nekem, hogy őszintén és bizalommal mondjam el neki, hogy mit mondanak az emberek róla és a római egyházzal. Teljes őszinteséggel válaszoltam, és megismertettem vele a panaszokat, amelyeket a különféle egyháztartományokban hallottam. Mert sokan állították azt, hogy a római egyház, valamennyi egyháznak az anyja, inkább mostoha, mint édesanya módján bánik fiaival. Azt mondták, hogy írástudók és farizeusok ülnek székeiben, akik súlyos, alig elviselhető terheket raknak az emberek vállaira, de maguk nem nyúlnának hozzájuk egy ujjal sem. A római főpapok uraskodnak a klérus fölött, ahelyett, hogy mintául szolgálnának a nyájnak úgy, hogy az örök életre vezető egyenes, keskeny ösvényen járnak. Drága bútortárat halmoznak fel, arannyal és ezüsttel rakják meg asztalaikat, vagy éppen korlátozzák magukat kapzsiságból. Szegény embert ritkán vagy sohasem hívnak meg lakomájukhoz, és ha mégis megteszik, inkább hiúságuk viszi rá őket, mint Krisztus szelleme. Zaklatják az egyházakat, pereket szítanak, egymás ellen izgatják a klérust és a népet, s a bajba jutottak gondjával és nyomorúságával mit sem törődnek. Az egyháztól szerzett zsákmánnyal töltik kedvüket, s az ájtatosságot nyereszkeskedésnek tartják. Igazságot nem az igazságért, hanem pénzért szolgáltatnak. Ma mindennek megvan az ára, és holnap semmit sem lehet már elérni, ha nem fizetnek érte. Gyakran okoznak sérelmet, és utánozzák a démonokat, amelyekről azt tartják, hogy csak akkor hagynak fel a károkozással, ha valami hasznot látnak; kivételként találunk néhányat, akik megfelelően töltik be a pástori hivatalát és illően viselik ezt a nevet. Még maga a pápa is mindenki számára terhesség és majdnem elviselhetetlenné vált. Továbbá mindenki panaszkodik, hogy míg az atyjuk jámborságából emelt templomok roskadoznak és romokká lesznek, míg oltárok vannak elhagyatva, a pápa palotákat építtet,¹ s azokban nem hogy bíborba, de aranyba öltözve lakik. A papok palotái pompában tündökölnék, míg Krisztus egyházát bemocskolják az ő kezeik. Kirabolják és kifosztják a tartományokat, mintha Krózus kincstárát akarnák helyreállítani....”

Cluny bencés kolostorát Vilmos aquitaniai herceg alapította 910 körül, s a helyi püspök joghatósága alól kivéve, közvetlenül a római pápa alá helyezte. Biztosította a szabad apátválasztást is, s általában kizárta a kolostorból a világi hatalom, a nagy hűbérurak befolyását. A kezdeményezésnek nagy sikere volt, Clunyhez több mint ezer bencés kolostor csatlakozott, s létrejött az ún. clunyi kongregáció, amely szilárd szervezetben fogta össze az addig egymástól független bencés kolostorokat a clunyi apát vezetése alatt.

A „*cluny-i reform*” fellépett a *simonia* ellent. Ebben még a vallásos lelkű német királyok s egyéb uralkodók is támogatták. De azután a pápák, felismerve a mozgalomban rejlő erőt, maguk álltak az élére.

Katolikus lexikon címszava:

Cluny-i reform: a bencés szerzetesség s rajta keresztül Európa 10. századi, [Cluny](#)ből fakadt megújulása. A [laikus invesztitúra](#) (az egyházi hivatalokra világi személyek, pl. a király jelölt ki személyeket, gyakran a maga megbízható embereit) és a *simónia*(az egyházi tisztségek pénzért való adásvétele) következtében az egyházi. állások és birtokok sokszor betöltetlenül maradtak v. méltatlan kezekbe kerültek. A klérus elhanyagolta a [cölibátust](#), a 10. sz. elején alig volt apátság, melyben a regulát megtartották volna.

A clunyi kolostort a világiaktól függetlenül s a pápa védelme alatt azért alapították, hogy az imádság hajléka legyen, újra felfedezték a felebaráti szeretet. Clunyben naponta kb. négyszer annyit zsoldoztak, mint amennyit a regula előírt. A szerzetesek Isten udvari népének tekintették magukat, s a szakadatlan istendicséret alól csak azok kaptak fölmentést, akik dolgoztak v. a könyveket másolták. Az imádsághoz szükséges összeszedettséget a csend őrzésével biztosították A tisztaság és előkelőség a kolostorban is megmutatkozott: nem tiltották a fürdést, a test külsejére is nagy gondot fordítottak. Az étkezés jóval bőségebb és változatosabb volt, mint a régi kolostorokban. Különös szeretettel gondoskodtak a betegekről és a szegényekről. Az alamizsnás testvér tartotta számon a környék szegényeit az e célra fenntartott jövedelemből.

*Milyen volt az egyház erkölcsi színvonala az ezredfordulón? Miért?
Miben hozott újat a Cluny-i kolostor mozgalma?*

3. **téma** *Reakciók az egyház züllésére: új szerzetesrendek, eretnekmozgalmak*

Az albigens eretnekség (A ciszterci szerzetes, Heisterbachi Cézár a XIII. század első felének neves írója (meghalt 1240 körül).

Párbeszéd a csodákról című könyve középkori legendák gyűjteménye, s egyike a középkori életszemlélet legszínesebb emlékeinek.)

„Az albigensek két őselemet vesznek fel: egy jó és egy gonosz Istent, vagyis az ördögöt, aki szerintük megteremtett minden testet, míg a jó isten minden lelket... Tagadják azt, hogy a testek feltámadnak; nevetnek azokon a jótéteményeken, melyeket az élők a holtaknak megadnak, haszontalan dolognak tartják a templomba járást vagy az imádkozást a templomban... Elvetik a keresztelest, s káromolják Krisztus testének és vérének szentségét...

Azt mondják, várják a lélek megdicsőülését. Egyszer az apát kíséretében az egyik szerzetes észrevett egy lovagot, amint lován ülve beszélgetett földművesével. Minthogy eretneknek vélte, ami később be is bizonyosodott, közelebb lépett hozzá és így szólt: „Tisztelt férfi, mond meg nekem, kié ez a föld?” Miután ez azt felelte: „Az enyém”, hozzátette: „S vajon ennek a földnek a hasznát mire fordítod?” – „Jómagam és családom abból élünk”, válaszolt a lovag, „s valamit juttatok belőle a szegényeknek is.” A szerzetes kérdésére: „Mi jót vársz az adott alamizsnáért?” – a lovag ezekkel a szavakkal válaszolt: „Hogy lelkem dicsőségben vándoroljon halálom után.” Erre a szerzetes: „Hová

vándoroljon?” Mire a lovag azt felelte: „Ahová érdeme szerint eljuthat. Ha helyesen élt, és ha azt Istennél kiérdemelte, elhagyva testemet, valamelyik jövődöbéli fejedelem, vagy király, vagy más előkelő személy testébe költözik, ahol gyönyörűség lesz a része: ha viszont rossz életmódot folytatott, akkor egy nyomorult és szegény ember testébe bújik, amelyben gyötörődés vár reá.

Ugyanis a balga, miként a többi albigens, azt hitte, hogy a lélek érdeme szerint különböző testekben vándorol tovább, így állatoknak és kígyóknak testében is...

Annyira megerősödött az albigensek tévelygése, hogy rövid idő alatt közel ezer várost mételyezett meg, és ha a hívők kardja nem gátolja meg, úgy hiszem, egész Európát megrontotta volna.”

A valdens mozgalom kezdete (Bernát inkvizítor (inkvizíció: egyházi bíróság) jelentése a XIV. század elejéről.) Bernardi Guidonis *Practica Inquisitionis*.

“A valdensek, illetve a lyoni szegények 1170 körül jelentek meg. Egy bizonyos lyoni polgártól, Valdesiustól vagy Valdensustól erednek, aki javakban bővelkedett, és mindenét otthagyva elhatározta, hogy ezentúl szegénységben él és az evangéliumi tökéletességre fog törekedni, miként erre példát adtak az apostolok. A maga számára lefordíttatta francia (gall) nyelvre az evangéliumot és a Bibliának egyik-másik könyvét, valamint Szent Ágostonnak, Jeromosnak, Ambrusnak és Gergelynek egy néhány jelentős mondását, címszavak szerinti rendben, amelyeket ő és követői szentenciáknak neveztek. Noha mindezeket igen gyakran olvasták közösen, csak keveset értettek belőlük, s elméjüknek elbizakodottságával, minthogy kevésbé voltak műveltek, maguknak kisajátították az apostolok tisztét, az evangéliumot merészték hirdetni falvakban és a városok utcáin. Valdesius mindkét nemből sok követőre talált hasonló elvetemültséggel. Ezeket tanítványok gyanánt szétküldte prédikálni. Minthogy pedig ezek tudatlan és műveletlen emberek voltak, sok tévtant terjesztettek mindenféle: szerte futkostak a városokban, benyomultak a lakóházakba, férfiak és nők egyaránt, de főleg férfiak hirdették az igét a nyílt utcán, de még a templomokban is.

Amikor a lyoni érsek mindezt megtiltotta nekik, azt felelték, inkább engedelmeskednek Istennek, mint az embereknek. Márpedig Isten megparancsolta, nekik, legyenek apostolok és hirdessék az evangéliumot minden teremtménynek. A főpapságot és a papságot megvetették azért, mert bőségben és világi örömeiben élnek. Mindezt az egyházból kiteszítették, Lyon városából és területéről pedig kiűzték őket.

Akiket felvettek ebbe az általuk testvériségnek (fraternitas) hívott gyülekezetbe, s akik megfogadták, hogy engedelmeskednek felsőbbbségüknek és megtartják az evangéliumi szegénységet, azok attól kezdve kötelesek szűzi életet élni és többé tulajdonnal nem rendelkezhetnek; el kell adniuk mindenüket, amijük csak van, s a befolyt pénzt le kell tenniük a közösség kezébe. Ezentúl már csak azokból az alamizsnákból élnek, amelyeket nekik a hívők és a cselekedeteikkel egyetértők adnak...”

A karthauzi rend megalakulása (Guibert de Nogent, *De vita sua*).

„ Ebben az időben Reims városában a szabad művészetekben igen jártas és művelt Bruno nevű férfi¹ az érseki iskola vezetője , a körülmények alakulása miatt a szerzetesi életet választotta. Ugyanis a kiváló Gervasius érsek halála után simonia útján egy Manasse nevű ember szerezte meg a város kormányzását. Ez az ember származását tekintve ugyan nemes volt, de semmi sem volt benne a lélek nemességéből, ami mindenekelőtt az előkelő származás követelménye. Érseki rangra emelkedve, olyan gögössé lett, hogy szinte az idegen uralkodók méltóságát látszott utánozni, ezen uralkodók minden dőlyfősségét.

A becsületes embereket a főpap mélyen ostoba magatartása és rossz erkölcei, utálattal töltötték el, és Bruno, aki rendkívül híres volt a gall egyházban, elhagyta Reims városát a becstelenség iránti gyűlöletből, több nemes klerikus társaságában.

Bruno pedig miután elhagyta a várost, úgy döntött, hogy lemond a világról, övéivel való minden kapcsolatáról, s Grenoble vidékére ment. Ott egy meredek, és szinte félelmetes szikla oldalán választott lakhelyet, ahová csak nehezen járható és ritkán látogatott út vezetett, s amelynek lábánál egy tátongó mélység, egy rendkívül szoros völgy látszott. Itt szervezte meg azt az életmódot, amit a következőkben leírok, s amit tanítványai a mai napig követnek. A monostorban 13 szerzetes élt; a szerzetesek külön házakban laktak a kolostort körülvevő falon belül, ahol dolgoztak, étkeztek, aludtak. Vasárnaponként az előljáró átadta ellátásukat, a kenyeret, és a főzelékfélét, amit mindegyikük a cellájában maga készített el. Az ivásra és egyéb használatra szolgáló víz egy forrásból érkezett és minden cellába külön vezetéken került be. Vasárnap és a nagy ünnepeken halat és sajtot fogyasztottak, amikhez nem vásárlás útján, hanem jámbor emberek bőkezűségéből jutottak. Egyébként nem fogadtak el sem ezüstöt, sem aranyat, sem templomi edényeket, mindössze egyetlen ezüstkelyhük volt. A templomban a szokásostól eltérő időben gyűltek össze imádkozni, misét, ha nem csalódom, vasárnap és ünnepnapokon hallgattak. Úgyszólván soha nem beszéltek, ha nagy szükségük volt valamire, jeleket használtak. Ha a szigorúan megszabott alkalmakkor bort ittak, olyan mennyiségű vízzel vegyítették, hogy az sem erőt, sem élvezetet nem okozott. Testükön vezeklő övet hordtak s csupán könnyű ruházatot viseltek. Előljáró irányítása alatt éltek, az apáti, vagy a kincstáros feladatát a szent életű grenoble-i püspök látta el.¹ Jóllehet magukat a legnagyobb szegénységben tartották, gondoljuk volt rá, hogy gazdag könyvtárat gyűjtsenek. Ha kevésbé voltak bőségében a földön az evilági kenyérnek, annál többet dolgoztak arcuk verejtékével, hogy elnyerjék azt a táplálékot, amely mindörökké élő marad.

Monostorukat **karthauzinak** (Chartreuse) nevezik. A földnek csak kis részén termelnek gabonát, de elég nagy számban tartanak juhokat gyapjuk miatt, amelyből szükséges ellátásukat fedezik. A szerzetesek pedig, akiket a kontempláció buzgósága oly mértékben áthatott, megőrizték a szabályokat, s az idő múlásával szigorú és nehéz életvitelük semmiben sem lazult.

A csodálatos Bruno, miután szavaival és tetteivel emlékezetükbe véste tanításait, amiket itt röviden összefoglaltunk, nem tudni mi okból Apuliába, vagy Calabriába ment és itt hasonló intézményt alapított...”

Milyen szerzetesrendek alakultak? Mi indította el ezt a folyamatot?

Melyikhez hogyan viszonyult a katolikus egyház?

Milyen közös vonásokat találsz a fenti irányzatok közt?

4. téma A pápaság és a császárság hatalmi viszonya

I. Gelasius pápa levele Anastasios császárhoz, 494

A pápának az egyházi és világi hatalom kérdésében, a két hatalom megosztásáról és viszonyáról kifejtett nézete egészen a XI. századig általánosan elfogadott volt.

Dicsőséges császár, két olyan intézmény van, amely elsősorban kormányozza ezt a világot: az egyik a legfőbb papok megszentelt tekintélye, a másik pedig a királyi hatalom. A papok viselte teher annyiban nehezebb, amennyiben az Isten ítélőszéke előtt az embereken uralkodó királyokért is nekik kell számot adniuk. Hiszen jól tudod magad is, te legjámborabb fiunk, hogy ha az emberi nembeliek előtt jársz is méltóságoddal, azok előtt, akik az Isten dolgaiban előljárók, magad is alázatosan meghajtod a fejedet, s te is tőlük várod saját üdvözlésed útját-módját, s az égi eredetű szentségek felvétele tekintetében, s azok illendőképpen való kiosztásában a vallás rendje szerint el kell ismerned azt, hogy neked kell magadat alájuk rendelned, s nem te állsz az ő élükön; egyszóval: ezekben a dolgokban te függsz az ő ítéletüktől, s nincs is szándékodban az, hogy te rendeld őket a saját akaratod alá. Ha pedig – már ami a közrendet illeti – az egyházi előljárók, tudván azt, hogy hatalmadat felső rendelésből kaptad, törvényeidnek maguk is engedelmeskednek, annak érdekében, hogy még a világi dolgokban se támadjanak külön vélemények, akkor tehát – azt kérdem tőled – milyen odaadással kell azoknak engedelmeskedni, akik a mindenekfelett tiszteletre méltó misztériumokkal vannak felruházva?

Nagy Károly Isten követe

(Epistulae Carolini aevi Nagy Károly-kori levelek II. 503; 288)

„Mindig emlékezz rá, királyom, hogy a te királyodnak, Istennek a követe vagy. Arra rendeltté, hogy minden alattvalód megvéd, parancsolj nekik, és az utolsó ítélet napján neked kell elszámolnod velük. A püspök rangban a második.

Urunk, Jézus Krisztus téged rendelt a keresztény nép uralkodójául, erőben hatalmasabbnak, mint a pápa vagy Konstantinápoly császára, bölcsességben kiválóbbnak, uralkodásod méltóságában magasztosabbnak. Egyes egyedül tőled függ Krisztus egyházának biztonsága.”

RÉVÉSZ IMRE: Az őskeresztyénségtől az ellenreformációig

(részlet)

Süllyedéséből a pápaságot a német királyok — Nagy Ottó, de főképp III. Henrik — emelték ki. Ezek a „római” császári koronát is viselték, a Nagy Károly birodalmának felújítására vágyakoztak s az egyházat és a pápaságot is e céljuk szolgálatába akarták állítani. A pápák azonban a császároktól csak az erkölcsi és politikai *támogatást* fogadták el, egyébként pedig folyvást *függetleníteni* igyekeztek magukat tőlük. Mindennél előbbrevaló volt nekik „*az egyház szabadsága*”, s ők ezt a szabadságot nem tudták másként elképzelni, mint csak *a saját világuralmuk* alakjában. Ennek érdekében szembeszálltak a német királlysággal. *Megkezdődött a pápaság és a császárság több évszázados nagy harca.*

A harc kitörésének közvetlen indítóoka a főpapi állások betöltésének: az *investitúrának* a kérdése volt. A német királyok Nagy Ottó óta, trónjuk megerősítésére hatalmas hűbéri birtokadományokkal láncolták magukhoz a főpapokat. Ezzel trónjuk legmegbízhatóbb támaszaivá tették őket politikai és katonai téren. Ezt azzal is biztosították, hogy az egyes püspököket, érsekeket, apáturakat *ők nevezték ki*. Más királyok, fejedelmek, nagy hűbérurak pedig egyenesen *áruba bocsátották az egyházi állásokat* s a többet fizetőnek adták oda. Ezt az eljárást nevezték *simoniának*. Így az egyházi vezető állásokba rendszeren a legméltatlanabbak kerültek. Ennek következménye az egyházi élet s különösen az erkölcsiség teljes elvadulása lett. Ezen akart segíteni egy szigorú reformirány, amely a burgundiai Cluny szerzeteseitől indult ki 910 körül. *Ez az ú. n. „cluny-i reform” eleinte csak a durva simonia ellen küzdött.* Ebben még a vallásos lelkű német királyok s egyéb uralkodók is támogatták. De azután a pápák, felismerve a mozgalomban rejlő erőt, maguk álltak az élére. Ők pedig a saját hatalmi érdekeiknek megfelelően *simoniának bélyegezték az investitúrát is: vagyis azt, hogy egyházi állás betöltésének joga egyáltalán világi ember kezében legyen.* Ők azt akarták, hogy a német s egyéb főpapoknak maradjon meg minden, a királytól kapott javadalmuk, *de a kinevezésük egyedül a pápától függjön.* Ez nem mást jelentett volna, mint azt, hogy egy ország leghatalmasabb hűbéresei egy külföldi uralkodónak, a pápa-királynak legyenek engedelmes szolgálói s nagy vagyoni és hadi erejükkel állandóan veszélyeztessék a saját királyuk trónját. Ezért érthető, hogy a német királyok körömszakadtáig ragaszkodtak az investitúra jogához;

Milyen volt a viszony az egyháznak és a világi hatalomnak az V. században?

Történt-e változás a IX. századra, Nagy Károly korára?

S a XI. században?

Mi a szimónia?

Mit jelent az invesztitúra ? Miért lett a császár és a pápa viszonyának pont ez a kérdés az ütközőpontja?

5. téma A pápai hatalom felemelkedése és következményei

VII. Gergely a pápai hatalomról - Dictatus Papae 1075

1. Egyedül a római egyházat alapította maga az Úr.
2. Egyedül a római pápát mondják joggal egyetemesnek.
3. Püspököket egyedül ő tehet le és helyezhet székükbe vissza.
5. A pápa távollevőket is letételre ítélhet.

6. Az általa kiátkozottakkal egyebek közt még ugyanabban a házban sem tartózkodhatunk.
7. Egyedül neki szabad a korszükségletnek megfelelően új törvényeket hozni, új püspökségeket alapítani, káptalant apátsággá alakítani, és fordítva, gazdag püspökségeket felosztatni és szegényeket egyesíteni.
8. Egyedül ő használhat császári jelvényeket.
9. Egyedül a pápa lábait kötelesek az összes fejedelmek megcsókolni.
11. Az egész világon csak őt illeti meg a pápa név.
12. Jogában áll császárokat letenni.
13. Jogában áll, ha a szükség úgy kívánja, püspököket az egyik püspöki székből a másikba áthelyezni.
14. Bármely egyház klerikusát tetszése szerint felszentelheti egy másik részére.
15. Az, akit a pápa szentelt fel, bármelyik egyház előljárója lehet, és nem bízható rá alacsonyabb tisztség; azt, akit a pápa szentelt fel, más püspök magasabb rendre nem szentelheti fel.
16. Rendelete nélkül nem lehet egyetemes zsinatot összehívni.
18. Ítéletét senki meg nem változtathatja, míg ő egyedül minden ítéletet megmásíthat.
19. Senki fölötte nem ítékezhetik.
20. Senki ne merészeljen az apostoli székhöz fellebbezőt elítélni.
22. A római egyház még soha nem tévedett, az írás tanúsága szerint örökké tévedhetetlen lesz.
25. Püspököket zsinat egybehívása nélkül is letehet vagy visszahelyezhet.
27. A gonoszoknak tett hűségeskütől az alattvalókat feloldozhatja.

RÉVÉSZ IMRE: Az őskeresztyénségtől az ellenreformációig

(részlet)

"A pápa és a német-római császár közti harc kitörésének közvetlen indítóoka a főpapi állások betöltésének: az *investiturának* a kérdése volt. A német királyok Nagy Ottó óta, trónjuk megerősítésére hatalmas hűbéri birtokadományokkal láncolták magukhoz a főpapokat. Ezzel trónjuk legmegbízhatóbb támaszaivá tették őket politikai és katonai téren. Ezt azzal is biztosították, hogy az egyes püspököket, érsekeket, apáturakat *ők nevezték ki*. Más királyok, fejedelmek, nagy hűbérurak pedig egyenesen *áruba bocsátották az egyházi állásokat* s a többet fizetőnek adták oda. Ezt az eljárást *simoniának*. Így az egyházi vezető állásokba rendszeren a legméltatlanabbak kerültek. Ennek következménye az egyházi élet s különösen az erkölcsiség teljes elvadulása lett. Ezen akart segíteni egy szigorú reformirány, amely a burgundiai Cluny szerzeteseitől indult ki 910 körül. *Ez az ú. n. „cluny-i reform” eleinte csak a durva simonia ellen küzdött*. Ebben még a vallásos lelkű német királyok s egyéb uralkodók is támogatták. De **azután a pápák, felismerve a mozgalomban rejlő erőt, maguk álltak az élére**. Ők azt akarták, hogy a német s egyéb főpapoknak maradjon meg minden, a királytól kapott javadalmuk, *de a kinevezésük egyedül a pápától függjön*. Ez nem mást jelentett volna, mint azt, hogy egy ország leghatalmasabb hűbéresei egy külföldi uralkodónak, a pápa-királynak legyenek engedelmes szolgálói s nagy vagyoni és hadi erejükkel állandóan veszélyeztessék a saját királyuk trónját. Ezért érthető, hogy a német királyok körömszakadtáig ragaszkodtak az investitúra jogához; viszont a félelmes akaraterejű *VII. Gergely* egyszerűen eltiltotta azt."

Hatalmuk csúcspontján a pápák már nemcsak Péter utódainak, hanem egyenesen Isten és Krisztus helytartóinak tekintik magukat. „*A pápa — mondotta III. Ince — kisebb ugyan Istennél, de nagyobb, mint egy közönséges ember*”. Uralmának alá van vetve nemcsak az egyetemes egyház, hanem az egész világ. A császár és a fejedelmek egyszerű hűbéresei, akiket bármikor letehet, alattvalóikat feloldozhatja a hűségesküjök alól. Az egyházi és az állami hatalom — a pápai elvek szerint — *két kard* (Lukács 22:38. félreértése!): az Úr mind a kettőt Péternek, tehát a (pápai) egyháznak adta. Az egyház a „*lelki*” kardot maga kezeli, a „*világít*” — visszavonásig — a fejedelmekre bízta. Az egyház és az állam viszonya tehát az, ami *a napé s a holdé*: az állami hatalom csak kölcsönvett fény. Ez elvek következetes érvényesítésével a nyugati egyház a XIII. században tényleg *a pápa egyházává lett*.

A pápai és a keleti egyház - egyházszakadás (szekhizma)

Kelet és Nyugat egyháza közt ősi volt az ellentét A római pápa hatalmának növekedését egyre ingerültebb féltékenységgel nézte a legtekintélyesebb keleti egyházfő, a konstantinápolyi patriarcha. Századokig húzódó csöndes ellenségeskedés lett ebből. A két egyház tanában, istentiszteletében és rendtartásában az idők jártával ellentétek is képződtek ki: így pl. a keletiek helytelenítették a papi nőtlenség egyetemesen kötelezővé tételét, két szín alatt adták az úrvacsorát stb. Ezek az ellentétek nem lettek volna egyeztethetetlenek, de a hatalmi versengés miatt elmérgesedtek. **1054**-ben megtörtént a végleges szakítás.

Melyek VII. Gergely pápa intézkedései közül azok, amelyekkel a világi uralkodók a legkevésbé érthettek egyet? Miért?

Milyen szerepet tölt be a pápa a katolikus egyházon belül? Támaszd alá konkrét példákkal!

Mi a szkhizma? Miért következett be?

3. melléklet: Hiányos folyamatábra, s a hiányzó kifejezések

A pápaság felemelkedése

Az egyház elvilágiasodása:

-
-
-

Megújítási kísérletek

A/ az egyházon „belül”

B/ az egyházon „kívül”

↓

-
-

↓

-

A pápa felkarolja a reformokat, meghirdeti az egyeduralmát:

Konfliktus

inkvizíció

- más keresztény egyházi vezetőkkel:

a német-római császárral:

A folyamatábrába beírandó szavak, kifejezések:

Dictatus Papae 1075

(albigensek, valdensek, kathárok)

fényűzés

Cluny-i reform

(ciszterciták, karthauziak, premontreiek)

szimónia

egyházszakadás (skhizma 1054)

új szerzetesrendek

összefonódás a világi hatalommal

investitúraháborúk

eretnekmozgalmak

4. melléklet: Teszt

A pápaság felemelkedése (teszt)

1. Nevezd meg az alábbi fogalmakat!

- ❖ a hivatalos egyházi tanítástól eltérő tan, nézet:
- ❖ a főpapi tisztséggel való felruházás:
- ❖ egyházi bíróság:

- ❖ a nyugati (katolikus) és a keleti (ortodox) egyház szakadása:
- ❖ a papi tisztségek pénzért való árusítása:

- 2. Kinek az adománya révén jött létre az egyházi állam?**
- 3. Melyik pápa karolta fel a cluny-i reformmozgalmat az egyház hatalmának kiterjesztése érdekében?**
- 4. Mire hivatkoztak Róma püspökei, amikor valamennyi keresztény hívő vezetésében kiemelt szerepet követeltek?**
- 5. Miért volt olyan nagy jelentőségű mind a pápa, mind a császár számára a főpapi tisztségek betöltésének a joga?**

5.melléklet: A csoportok kijelöléséhez szétvágott képek a hátoldalon megszámozva (1-5)

III. Ince pápa

Rótszakállú Frigyes német-római császár

Canossa-járás (IV. Henrik)

Cluny kolostor

II. Orbán pápa meghirdeti az első keresztteshadjáratot

Keresztes lovag hazatérőben

Assisi Szent Ferenc

Tapasztalatok:

A gyerekek örültek a „változatosságnak”, szívesen működtek együtt, örömmel láttam, hogy az egyébként csendesebb gyerekek is lelkesen magyarázták a témájukat a többieknek, s azok nem kevésbé szorgalmasan jegyzeteltek ill. kérdeztek, mint amikor én magyarázok frontális órán. Alig 2-3 tanuló volt, aki nem vette komolyan a saját feladatát, felelősségét, s a közös teljesítmény ellenőrzése során kiderült, hogy az egész csoport miattuk hátrányba került. Voltak olyan fogalmak, amiknek a pontos megértése a források alapján többeknek nehézséget okozott, s így a csoport egészének nem sikerült érthetően továbbadni. Ezeket a teszt közös javítása során igyekeztem pontosítani, helyre tenni. A folyamatára kitöltését és az egyéni teszteket csoportbontásban értékeltem, a kijavított és megbeszélte teszteket visszaadtam a tanulóknak, osztályzatot nem kaptak, csak százalékos értékelést ill. szóban közösen értékeltük a csoportok teljesítményét.

Nehézséget jelentett, hogy a 35 fős osztályt a témakörök számának megfelelően 5 fős csoportokra osztottam, azaz összesen 5 csapat alakult, a szakértő-csoportok száma így túl magas lett, 7 ember nehezen tudott összebújni, beszélgetni, főleg úgy, hogy a többieket ne zavarja. Nehéz volt, talán nem is sikerült egészen arányos hosszúságú és nehézségű témakörökre tagolnom a témát, mentségemre szolgáljon, hogy nagyon sok időt kellett az előkészítésre fordítanom, mire megfelelő forrásokat összeválogattam, átszerkesztettem, kérdéseket írtam hozzá...stb.

Összességében mindannyian élvezték a munkát, s a záróteszt alapján 66 % (max. 75 %- min. 57%) lett az osztály teljesítménye, ami azt jelenti, hogy kb jó szinten elsajátították az új anyagot.